

JÖNKÖPING INTERNATIONAL BUSINESS SCHOOL
JÖNKÖPING UNIVERSITY

Hållbar konsumtion

Globala, nationella & lokala perspektiv på hur detta kan uppnås

B- uppsats i statsvetenskap

Författare: Kajsa Hansson 850710-2427
cp07haka@ihh.hj.se

Handledare: Berndt Brikell

Jönköping Maj 2009

Sammanfattning

Hållbar konsumtion är ett aktuellt ämne som diskuteras världen över och är en del i arbetet mot hållbar utveckling. Hur vi väljer att konsumera idag påverkar den jord vi lever och dess framtida existens. Globala organ, såsom FN, ser allvarig på frågan och har skapat flera avtal och konventioner som medlemsländerna bör skriva under och ratificera. Dessa avtal och konventioner ska behandlas på nationell, regional och lokal nivå. Jönköpings kommun arbetar hårt för att uppfylla dessa åtaganden och ser sig själva som en klimatsmart kommun.

Vi har på femtio år tredubblat vår konsumtion och utnyttjar vår jord till bristningsgräns. Hur länge detta kan hålla på är osäkert. De miljömål som är uppsatta är svåra att uppnå om vi inte tar dem på stort allvar. För Sveriges del arbetar man mycket med energieffektivisering och ny teknik. Konsumtionen spelar en stor roll i detta och vi måste sträva mot att uppnå en hållbar konsumtion. Vad vi också ser är att låglöneländerna tar efter västvärlden i den överkonsumtion som har pågått under många år. I olika avtal och konventioner diskuterar man från Sveriges sida begreppet hållbar konsumtion och vikten av att konsumera grönare. De statsvetenskapliga perspektiven har fört in etik och moral i det ekonomiska perspektivet och lyfter fram olika typer av demokrati för att uppnå hållbar utveckling. Mest omtalat är diskursiv demokrati, som handlar om ökat medborgardeltagande. Konsumentverket har ett uppdrag från staten att skapa förutsättningar för konsumenterna att kunna konsumera hållbart och att se till att nationella krav blir uppfyllda.

I Jönköping finns det en strävan att föra en hållbar politik som går över blockgränserna och har åtagit sig att arbeta för att uppfylla Aalborgåtagandena, där en del handlar om hållbar konsumtion. När det gäller upphandling strävar man efter att uppfylla kraven, men det finns problem med bristen på utbud. Jönköpings kommun erbjuder företag och organisationer att bli miljöcertifierade, vilket är ett sätt att uppmuntra till ett hållbart tänkande.

Bomull är ett av de vanligaste materialen vid produktion av kläder, men är också den gröda som är mest besprutad. Ekologisk bomullsproduktion ökar hela tiden i takt med att efterfrågan ökar och är ett steg på vägen mot hållbar produktion och konsumtion. Det finns också flera andra material som är mer miljövänliga, där flera av dem kan odlas i Sverige. Valet av material är svårt för konsumenterna då utbudet många gånger är begränsat. Alla olika etiska och ekologiska märkningar gör valet av kläder ännu svårare för konsumenten, men vad som är viktigt att tänka på att någon typ av märkning är bättre än ingen alls.

Den genomförda undersökningen kring utbudet av ekologiska kläder i Jönköping visade att kommunen inte är i framkant, men det finns ändå en hel del butiker som erbjuder detta alternativ. I de mindre butikerna upplever man att det är svårt att motivera prisökningen som det innebär med ekologiska kläder, men i de större kedjorna finns inte samma problematik. Önskemål från handeln är att kommunen tar ett större ansvar i att informera och engagera samhället i denna typ av frågor, men på ett positivt sätt. Hur framtiden kommer se ut är det svårt av spekulera i, men vad som kan sägas är att genom fortsatt arbete för att uppnå globala åtaganden och ett ökat medborgardeltagande kan vi tillsammans arbeta för vår jords överlevnad.

INNEHÅLL

1	INLEDNING	3
1.1	Bakgrund.....	3
1.2	Syfte	4
1.3	Frågeställningar	4
1.4	Metod och avgränsningar.....	4
1.5	Disposition.....	5
2	HÅLLBAR KONSUMTION	6
2.1	Statsvetenskapliga perspektiv.....	8
2.2	Konsumentverkets roll för hållbar konsumtion	9
3	DEN POLITISKA PROCESSEN	11
3.1	Aalborgdeklarationen och åtagandena.....	11
3.2	Lokala åtaganden och processer.....	11
3.3	Klimatsmarta Jönköping	13
3.4	Upphandling	14
3.5	Miljödiplomering	14
4	HÅLLBAR PRODUKTION	15
4.1	Bomull.....	15
4.2	Andra typer av material.....	16
4.3	Val av material.....	17
4.4	Ekologiska och etiska märkningar	18
4.5	Alternativ	19
5	ANALYS AV KARTLÄGGNINGEN	20
5.1	Kommunens roll	21
6	DISKUSSION	22
	LITTERATURFÖRTECKNING	24

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Vi kan konstatera att i takt med att välståndet i världen ökar, ökar också konsumtionen. Konsumtion gynnar den ekonomiska tillväxten och utvecklingen i samhället. Vi vet också att den allt mer överdrivna konsumtionen har negativa effekter på vårt jordklot. Västvärlden kräver alltmer billiga produkter, vilket resulterar i att människor i utvecklingsländer får leva med låga löner, dåliga arbetsförhållande och miljöförstörrelse. I takt med att välståndet ökar även i låglöneländer, ökar även konsumtionen där, vilket är självklart positivt för utvecklingen där. Men hur kommer vårt jordklot att klara av denna globala överkonsumtion? Skulle alla konsumera som svenskarna skulle vi behöva tre jordklot. Vad är då lösningen? På senare tid har man börjat diskutera etisk och hållbar konsumtion, där miljö och människa respekteras och beskyddas, som en del i arbetet mot global hållbar utveckling. Vissa förespråkar minskad konsumtion och andra förespråkar effektivisering, för att inte bidra till en negativ ekonomisk tillväxt. Frågan som ställs är om det överhuvudtaget finns något som kan kallas hållbar konsumtion och om det i så fall går att uppnå.

Flera globala initiativ har skapats för att bevara den jord vi har. FN har tagit sig an hållbar utveckling bl.a. genom Kyotoprotokollet, som är ett protokoll till klimatkonventionen och Agenda 21, en policydeklaration för att uppnå hållbar utveckling och som många medlemsländer har skrivit under. EU har också satt upp mål för hållbar utveckling och även hållbar konsumtion. Ett avtal som har skrivits under av över 300 kommuner i Europa är Aalborgdeklarationen och Aalborgåtagandena som skrevs år 2004. De kommunerna som skrivit under detta har bland annat åtagit sig att bedriva hållbar upphandling och att främja hållbar produktion och konsumtion.

Jönköping skrev under detta avtal år 2007 och arbetar successivt för att ratificera åtagandena. Man arbetar också aktivt för att uppnå målen för Agenda 21 och Kyotoprotokollet och gör regelbundna uppföljningar. Tyvärr är hållbar konsumtion främst fokuserad på ekologisk och etisk producerad mat, och markant mindre på kläder och textilier. Det finns ingen tydlig bild på hur man arbetar med detta i kommunen och vilken roll kommunen har i denna fråga. Eftersom konsumtionen har en så stor och viktig roll i arbetet mot hållbar utveckling kände jag att det var en viktig fråga att titta närmare på, för att se hur kommunen kan förbättra sig, men även på grund av att jag har ett stort personligt intresse av etisk konsumtion och hållbar utveckling. År 2008 gjorde kommunen en konsumentguide för utbudet av ekologisk mat i Jönköping, och tanken är att göra en konsumentguide om hållbar konsumtion och om utbudet av ekologiska kläder i kommunen.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att diskutera konceptet hållbar konsumtion, dess existens, innehåll och framtidsutsikter. Samt att undersöka hur Jönköping når upp till de nationella och globala kraven, och att göra en kartläggning av utbudet av ekologiska kläder i kommunen för att stödja konsumenterna vid val av kläder. Tanken är inte att skapa en komplett lösning på detta globala fenomen, men att diskutera det och se om det finns förslag på lokala förbättringar för att Jönköping ska bli en ännu mer hållbar stad. Uppsatsen är en B-uppsats i statsvetenskap, men också ett uppdrag av miljökontoret i Jönköping. Målet är att efter uppsatsen presentera en konsumentguide som ska kunna komma till nytta för invånarna i Jönköping och även kommunen själva.

1.3 Frågeställningar

1. Vilka perspektiv finns på ämnet hållbar konsumtion?
2. Vilka direktiv har Jönköping fått för att arbeta mot hållbar utveckling och konsumtion?
3. Vilka incitament har skapats av kommunen för att uppnå direktiven?
4. Vilka brister och förbättringar finns och hur ser samspelet mellan kommunen – handeln ut?

1.4 Metod och avgränsningar

Metoden i detta arbete är en kombination av efterforskningar inom området hållbar konsumtion, textanalyser på kommunala och nationella dokument och rapporter om vilka åtagande Jönköpings kommun har tagit sig an. Samt en undersökning på hur handeln Jönköping ser på hållbar konsumtion och en kartläggning av utbudet av ekologiska kläder i Jönköping, vilket ska senare resultera i en konsumentguide för invånarna. Konsumentguiden ska innehålla en förteckning över butiker i kommunen som erbjuder ekologiska kläder, en eko-ordlista samt klimatsmarta konsumentråd. Kartläggningen tar behandlar även vilken typ av påsar butikerna använder och varför. En mindre telefonintervju har gjorts med Göran Hallin på upphandlingsenheten för att få information om den delen.

Eva Göransson, Agenda 21 samordnare i Jönköpings kommun, har bidragit med material, samt handledning av dokumentationen. Bernt Brinkell, lärare på handelshögskolan har rollen som mentor under arbetets gång och bistår med handledning. Som hjälp i dokumentationen av ekologiska kläder har jag tagit hjälp av naturskyddsföreningen i Jönköping, som flera gånger har kartlagt utbudet av

ekologiska kläder i Jönköping. Efter en nulägesanalys av situationen i Jönköping, kommer jag att sammanställa rapporten och utifrån detta försöka att dra slutsatser, som förhoppningsvis kan komma kommunen till hjälp för ett förbättrat arbete mot hållbar konsumtion. Metoden som använts vid kartläggningen har varit intervjuer med butiksägare och butikschefer i Jönköpings kommun, samt egen kontroll av utbud i butiker.

De avgränsningar som kommer att göras kommer att bero på kvantiteten och kvaliteten av den information som samlats in. Jag vill ge en så bred bild av ämnet som möjligt och resultatet kommer att bero på hur stor del forskning och litteratur som finns inom ämnet. Kartläggningen kommer förhoppningsvis vara täckande i största möjliga mån, men det kan komma att finnas brister, då vissa butiker är baserade i privathem, på Internet etc. vilket gör dem svårare att lokalisera. Kartläggningen kommer endast att handla om kläder och inte andra typer av textilier, men däremot finns en mindre del som berör vilken typ av påsar som butikerna använder. Utbudsanalysen i uppsatsen kommer endast att beröra butiker i Jönköping city.

1.5 Disposition

Kapitel 2 behandlar fenomenet hållbar konsumtion och hur det definieras. Hur man ser globalt på detta och hur vår framtid kommer att påverkas av de val vi gör idag. Hur vi ser på detta i Sverige och vilken roll konsumenterna har. De statsvetenskapliga perspektiven och hur arbetet med hållbar utveckling och konsumtion kan ta form i ett samhälle diskuteras, med olika typer av ansvarspositioner och deltagandeprocesser samt modellen diskursiv demokrati och hur en sådan modell kan ta form diskuteras. Konsumentverkets roll som mellanpartner gentemot staten och konsumenterna tas också upp.

Kapitel 3 handlar om den politiska processen och de åtagande som Jönköpings kommun har åtagit sig för att arbeta med hållbar utveckling och konsumtion, samt den lokala processen, ansvarsfördelning, mål och delmålsarbete. Hur man arbetar konkret i kommunen med detta när det gäller upphandling, uppmuntran och samarbeten tas också upp.

Kapitel 4 behandlar hållbar produktion och bomullsproblematiken som existerar idag och hur odling av ekologisk bomull ser ut gentemot konventionell odling. Stycket tar också upp alternativa material till bomull och hur pass miljövänliga de är. Det diskuteras också om vad konsumenterna kan tänka på vid val av kläder.

Kapitel 5 och 6 är en sammanfattning av den undersökning som är gjord på handeln i Jönköping, vart problematiken ligger, vilka begränsningar som finns, vem som bör ta ansvar och övriga funderingar. Det är också en slutsats på arbetet och en analys på vart bristerna ligger och hur framtiden kan komma att se ut, samt tips och förslag på lokala förbättringar, dels till konsumenterna, men även till kommunen.

2 Hållbar konsumtion

På femtio år har vi tredubblat vår konsumtion och vi utnyttjar redan mer än vår jord har kapacitet till. Samtidigt är det stora klyftor mellan rika och fattiga i världen. Västvärlden förbrukar tio gånger mer av jordens resurser än de fattiga i syd. Konsumtionen ökar hela tiden och gör att många kan ta sig ur fattigdom, vilket borde vara en rättighet (Sanne 2008:7). Men frågan vi måste ställa oss är om konsumtionen fortsätta öka för all framtid. FN har tagit på sig att arbeta för hållbar utveckling och har haft flera stora konferenser om detta, såsom i Rio de Janeiro 1992 och i Johannesburg 2002 (Sanne, 2008:67).

I Sverige har man också åtagit sig att arbeta för hållbar utveckling och en statlig utredning om hållbar konsumtion har tagit fram åtgärder för hur man ska arbeta med detta. Mycket av detta handlar om energieffektivisering och renare teknik. Tyvärr är detta inte tillräckligt för att möta miljömålen. Förbrukningen av naturresurser måste minska till en tiondel av det vi använder idag. Detta är så klart en stor konfliktfråga eftersom minskad konsumtion bidrar till en negativ ekonomisk utveckling, vilket är skrämmande för många.

1995 definierades mottosatsen till överkonsumtion av FN:s kommitté för hållbar utveckling (CSD) som:

att använda tjänster och tillhörande produkter som svarar mot grundläggande behov, samtidigt som man minimerar användningen av naturresurser och giftiga material och utsläppen av föroreningar...så att inte framtida generationens behov äventyras (Sanne, C 2007:9).

Det är en definition som handlar om att minimera resursanvändningen för att den framtida generationen också ska kunna leva på vår jord. Trots att vi utnyttjar jordens ekosystem till bristningsgräns, så är fattigdomen utbredd i världen. Om alla skulle leva som vi svenskar gör, skulle de behövas tre jordklot. Det har också visat sig att trots att vi har ökat konsumtionen i samhället, så har människan inte blivit lyckligare. Det är kanske dags att byta spår.

Forskarna pekar på att vi är på väg bort från en hållbar utveckling, snarare än mot. Fattiga länder i syd har sett fram emot att förbättra levnadsstandarden som människorna i väst har haft så länge, vilket vi vet inte är en hållbar lösning. Men västvärlden vill gärna hålla den bilden ifrån sig (Sanne 2008:145).

I Sverige är vi beroende av importen av produkter från låglöneländer och den ohållbara exploatering som sker där. Detta är en global orättvisa som bryter mot etiska normer (Sanne 2008:28). Hur kommer framtiden att se ut? Kommer det att finnas låglöneländer som producerar produkter till onormalt låga priser? Det finns många orosmoln, men det är det också viktigt att fokusera på möjligheterna istället för bara på problemen.

På senare år har man försökt lyfta fram etisk konsumtion och vikten av att konsumera hälsosammare. Efter statliga utredningar har rapporterna SOU 2004:119 och SOU 2005:51 tagits fram som trycker på vikten av att konsumera grönare d.v.s. resurseffektivt, miljövänligt och solidariskt, och att konsumenterna ska efterfråga denna typ av varor. De trycker också på vikten av att minska andelen varor som konsumeras, välja resurssnåla tjänster, samt att skifta konsumtion till ledighet och på så sätt uppnå högre välfärd, vilket inte är något krav, snarare en uppmaning (Sanne, 2008:121ff).

Vad som krävs är aktiva medborgare, enligt en ”diskursiv” eller ”deliberativ” form av demokrati. Medborgarna deltar aktivt i debatten och genom att olika åsikter byts mot varandra, skapas genomtänkta beslut och skapar de bästa förutsättningarna för en hållbar utveckling. Konsumenter bör ta aktiva beslut och stödja eller bojkotta företag mot en demokratisk hållbar konsumtion, utan diktatoriska medel, som kan bli nödvändiga om inte medborgare tar sitt ansvar. Det finns möjligheter att skapa ett samhälle som tar hänsyn till naturen samt global rättvisa (Sanne, 2008:154ff).

Internetbutiker upptar en stor del av konsumtionen i samhället, och bör därför nämnas. Den typen av handel är något som ökar och ökar hela tiden och påverkar hållbar konsumtion både negativt och positivt. För det första kan en webbutik vara mer miljövänlig, då det ofta behövs mindre lokaler, eftersom ingen butikplats behövs, endast lager, samt att konsumenterna erbjuds ett mycket större utbud av kläder med ekologiska eller andra typer av märkningar. Samtidigt ska man också nämna att i takt med att Internet-handeln ökar, ökar även utsläpp för transporter och hantering. Kunder tenderar också att köpa mer, då utbudet ökar. Vad som skulle kunna vara önskvärt är ett miljöindex, där kunderna själva kan se vilken miljöpåverkan produkten har och därefter göra sitt val (Vinnova, 2006). Men generellt kan man säga att Internet-handeln är positivt för hållbar konsumtion och informationsspridande.

2.1 Statsvetenskapliga perspektiv

Hur kan man se på hållbar utveckling och konsumtion med ett statsvetenskapligt perspektiv? Vilka aktörer är inblandade? Berndt Brikell diskuterar detta i några artiklar. Generellt relateras hållbar utveckling främst till den ekonomiska delen, och idén om hållbar tillväxt över lång tid. Statsvetenskapen är främst inblandad i den del som berör etik och moral och hur detta bör inkluderas i den ekonomiska delen. Bruntlandskommissionens definition på hållbar utveckling handlar om att mänskligheten har möjlighet att göra utvecklingen hållbar, för att också framtida generationer ska kunna möta sina mål, såsom vår tids generation gör. Eftersom det finns begränsningar på hur långt vi kan utarma jorden. Fattigdomen är inte ond i sig själv, men det handlar snarare om att möta grundläggande behov för alla och öka möjligheten till ett bättre liv (Brikell, 2002:1).

På 1980- talet insåg man att de ekonomiska modellerna behövde sociala och ekologiska perspektiv och Bruntlandkommissionen spelade en stor roll för implementerandet av detta. Hugh Barton pekar på att hållbar utveckling i sig självt är paradoxalt, då det handlar om att förena ekologisk hållbarhet och ekonomisk utveckling. Den ekocentriska/biocentriska perspektivet sätter ekologin först, och den antropocentriska sätter det mänskliga väståndet först. Det ekocentriska perspektivet sätter en gräns för befolkningens mängd och ekonomisk tillväxt, medans definitionen av hållbar utveckling är mer antropocentrisk, eftersom den talar om hur vår generation inte får överutnyttja resurserna för att framtida generationer ska kunna tillfredsställa sina behov på samma sätt. Vad som kan generellt kan sägas är att tolkningen av hållbar utveckling bygger på den definition som människan väljer att anta, vilket resulterar i att hållbar utveckling kan tolkas som allt och lite till (Brikell år?: 2).

Utvecklingsländerna har tyvärr inte haft samma möjlighet att fokusera på hållbar utveckling, då deras fokus är att uppnå ekonomisk tillväxt, för att ta sig ur fattigdom. Hållbar utveckling kommer först då man har uppnått en viss standard och då försöka undvika de misstag som de industrialiserade länderna redan har gjort. Man kan också se en sval inställning generellt till hållbar utveckling, då utfallet av FN:s toppmöte (WSSD) i Johannesburg var klen och många avtal och resolutioner inte skrevs under av vissa länder.

Vem tar ansvaret för hållbar utveckling? Vad händer med vårt samhälle när individen endast är intresserad av kortsiktig konsumtion? I ett demokratiperspektiv kan detta vara en problematisk fråga då man faktiskt måste ställa frågan om vi har råd med demokratiprocessen för att säkerställa framtida generations levnad på denna jord. Måste politiker, experter och vetenskapsmän ta dessa beslut för

att en långsiktig plan för hållbar utveckling ska upprätthållas? Många har diskuterat hur man ska förhålla sig till denna problematik. Vissa påpekar att den liberaldemokratiska modellen inte fungerar, då det som är bra för individen, är kanske inte bra för kollektivet. Macur Olson pekar också på att det som är rationellt för kollektivet, kan vara irrationellt för individen. En lösning på detta problem är att man upprättar ekologiskt och lokalt anpassade modeller, för att ingen ska komma i kläm. Dock kommer vi aldrig ifrån det faktum att direktiven ofta kommer uppifrån, och som bygger på ett maktperspektiv som ska upprätthållas (Brikell år?:4ff).

Hållbar utveckling kan också handskas med diskursiv demokrati, som tidigare nämnts. John Dryzek nämner att en diskursiv modell är mycket mer ekologiskt effektiv än den liberaldemokratiska och den autoritära modellen. Den diskursiva modellen bygger på antaganden om att de som använder sig av denna modell gör det utifrån sin lingvistiska kompetens och att diskursiv demokrati vilar på ekologiska förutsättningar. Om man kan kombinera dessa två delar förmedlas den ekologiska biten genom de lingvistiska förutsättningarna, kommer ekologi och hållbar utveckling att bli en del av demokratin. Skillnaden mellan diskursiv och liberal demokrati är att den diskursiva demokratin gynnar generaliserbara intressen, medan den liberala endast gynnar egenintresset.

Kritik mot deliberativ demokrati handlar främst om att den är mer genomförbar i större samhällen och att inte heller denna modell är ekocentrisk, utan bygger främst på de värden som intressen som har ett värde för människan. Robyn Eckersley söker en rättighetsbaserad modell för att integrera demokrati och miljö på bästa sätt. Det handlar om att naturen förses med rättigheter som inte är förhandlingsbara, för att den ska beskyddas från både individer, organisationer och stater. På detta sätt skapas en ekocentrisk modell inom den politiska teorin som handlar om att varje individs välfärd byggs på bredare sociala och ekologiska system. Det system som används mest i västdemokratiska och demokratiska stater handlar främst om ekologisk modernisering, som innebär att man satsar på effektiviserande teknologi som främjar miljö, och på så sätt slipper man göra drastiska samhällsändringar som kan skapa problem (Brikell 2002:5).

2.2 Konsumentverkets roll för hållbar konsumtion

Jordbruksdepartementet skapade 2006 ett underlag för hur man ser på den framtida konsumentpolitiken. En idé var att konsumentverket ska ha ett samordningsansvar för konsumentpolitiken som ska se till konsumenternas behov och villkor. Ett annat förslag var att Konsumentverket ska ha en

stödande roll gentemot andra myndigheter, vilket dock kan resultera i att de övriga sektorerna inte prioriterar frågan i samma grad.

Rapporten diskuterar vikten av att konsumenterna i samhället är aktiva, medvetna och hushåller med pengar, tid, och kunskap och att de gör väl genomtänkta val av varor och tjänster för att skapa en långsiktig hållbar konsumtion. Företagen spelar också en roll i att erbjuda konsumenterna ett bra utbud. Detta leder, enligt Konsumentverket, till en hållbar välfärd för medborgarna och samhällsekonomin.

För att uppnå de uppsatta målen har Konsumentverket satt upp mål, delmål och prioriterade områden, som kommer att uppdateras och kompletteras i takt med att omvärlden förändras.

Konsumentverket har påpekat att de nationella miljömålen endast tar hänsyn till nationella miljökvalitetsmålen, och att man bör inkludera den miljöpåverkan som Sverige skapar, genom konsumtionen här, i andra länder i världen. Konsumentverket understryker, att för att hushållen ska kunna konsumera hållbart, måste det även finnas en hållbar ekonomi, då många hållbara produkter är dyrare och svårtillgängligare. Hållbar konsumtion skulle förstås också kunna resultera i besparingar för hushållet. Detta kräver kunskap om privatekonomi, och om att vara kostnadsmedveten. Den svenska konsumentpolitiken bör handla om hur förutsättningar skapas för hur hushållen kan utnyttja sina tillgångar i ett livscykelperspektiv.

Konsumentverket samtycker att konsumenterna behöver ett utbud av produkter som möjliggör hållbar konsumtion. Det bör ställas krav på produkterna och produktionen med konsumenterna som utgångspunkt. Produktutveckling i samarbete med konsumenterna ska uppmuntras. Det är också viktigt att det finns representanter som representerar konsumenternas krav. Samhället spelar en stor roll för möjliggörandet av de rätta förutsättningar till hållbar konsumtion.

Sverige spelar också en stor roll i arbetet med den konsumentpolitiska verksamheten vid EU-kommissionens DG för Hälsa och konsumentskydd och att det finns ett klart hållbarhetsperspektiv.

Det finns också en förhoppning om en ökad samordning av olika myndigheter och politikområden. Konsumentverket arbetar med att involvera olika aktörer för att skapa olika samarbetsavtal samt att ge stöd och utbildning till kommunernas konsumentvägledare och företrädare för näringslivet. Man arbetar också med hur bl.a. marknadsföringslagen kan stimuleras till hållbar utveckling.

För det framtida arbetet hoppas man att miljökostnaden av svenska varor och tjänster ska inkluderas i priset, för att hjälpa konsumenterna att göra hållbara val av produkter. De sociala kostnaderna bör också inkluderas i importerade varor, samt en ökad internationalisering av miljö- och sociala kostnader och förbättrad kunskapsspridning om detta (Konsumentverket, 2005).

3 Den politiska processen

3.1 Aalborgdeklarationen och åtagandena

Sommaren 2004, under en europeisk konferens i Aalborg, Danmark, lanserades Aalborgåtagandena, som mer än 300 kommuner i Europa redan har skrivit under idag. Det handlar om åtagande inom hållbar utveckling för Europa och är en uppföljning på Aalborgdeklarationen som skrevs 1994 och som över 2500 kommuner och regioner runt om i Europa har skrivit under. En del av åtagandena handlar om ansvarsfulla konsumtionsmönster och val av livsstil. Där åtar kommunerna sig att bedriva hållbar upphandling och aktivt främja hållbar produktion och konsumtion, speciellt då miljömärkta, organiska, etiska samt ”rättvis-handel” produkter. Dokumentet har skrivits på frivilligt och kommunerna har bl.a. tagit på sig att ta fram en lägesbeskrivning, politiska åtagande och aktuella utmaningar. Man ska också ta fram en målformuleringsprocess och handlingsprogram för hållbarhet samt att göra regelbunden uppföljning av målen (Aalborgplus, 2004)

3.2 Lokala åtaganden och processer

År 1996 antogs ett beslut om att skapa en första agenda 21 handlingsplan för Jönköping, enligt den uppmaning som riktades till alla världens kommuner genom FN:s handlingsprogram Agenda 21, kapitel 28. År 2000 antogs en förnyad version med kortsiktiga mål och åtgärder fram till år 2005. I mars 2006 beslutade kommunstyrelsen att Jönköpings kommun skulle skriva under Aalborgåtagandena, samt att påbörja ett arbete för att uppnå målen samt att anställa en miljöstrateg. Den 11 oktober 2007 skedde undertecknandet. I december 2007 beslutade kommunfullmäktige om en ny budgetprocess, som skulle skapa ett bättre underlag för att uppnå målen.

År 2006 påbörjades ännu ett arbete med att förnya de lokala Agenda 21 handlingsplanen, genom att skapa nya mål och förslag på åtgärder. Detta kom på förslag från dåvarande Agenda 21 samordnare, Kristina Höök Patriksson. I en skrivelse av Kristina, påpekar hon att det är en komplicerad process att ta fram ett lokalt handlingsprogram, då den både ska spegla direktiven som kommer från nationell nivå, samt präglade ett underifrånperspektiv och lokala initiativ. För att inte fastna i processen med

att ta fram handlingsplanen, föreslår hon att en prioritering av ämnen ska göras. Arbetet bör ledas av kommunstyrelsens tekniska utskott och en arbetsgrupp med kommunala tjänstemän från alla kommunala förvaltningar ska driva processen.

En viktig del av processen är att samla in synpunkter från kommuninvånarna, företag och ideella organisationer. En webbenkät skapades för att kunna tillgodose detta. Företag och offentliga organisationer bjöds in till fokusträffar för att ta fram prioriteringsområden. Studieförbund, barn och ungdomar sågs också som prioriterade områden. Riksdagens nationella miljömål, länsstyrelsens regionala miljömål och Aalborgåtagandena fungerade som vägledande i processen. Den lokala Agenda 21 ska också innehålla långsiktiga och delmål på fem år (Tjänsteskrivelse, 2006-01-10). Redovisningen ska ske årligen och från och med 2010 ska allmänheten kunna ta del av resultaten.

I maj 2008 lämnas en skrivelse till kommunstyrelsen från stadskontoret där man beskriver det pågående arbetet med ”program för hållbar utveckling – miljö” för Jönköpings kommun. Man visar på hur alla olika områden ska samordnas och hur processen ser ut, med arbetsgrupper och ansvariga. Man ger på förslag till kommunstyrelsen att anta programmet samt att delta i energimyndighetens program uthållig kommun (Tjänsteskrivelse, 2008-05-07). I mitten av juni tas det beslut i kommunfullmäktige att bifalla kommunstyrelsens förslag (Kommunfullmäktige, 2008-06-18). Under samma månad kommer ett förslag från stadskontorets Martin Andrae, stadsdirektör och Eva Göransson, samordnare agenda 21, till kommunstyrelsen att anta *Jönköpings kommuns miljöprogram – Agenda 21*, samt att nämnder och bolag ska inarbeta mål och åtgärder i sina verksamhetsplaner. Man fokuserar på få, men viktiga mål och att målen ska vara mätbara och tidsatta (Tjänsteskrivelse 2008-06-26). I september kommer yttrande från majoritetsrådet Ann-Mari Nilsson (c) och oppositionsrådet Elin Lagerqvists (s), med vissa förändringar (Kommunalrådsyttrande, 2008-09-01). Vid kommunfullmäktige i oktober 2008 antas med votering Ann-Mari Nilssons (c) förslag (Kommunfullmäktige, 2008-10-02/03).

I september 2008 gjordes en lägesrapport om hur kommunen uppfyller Aalborgåtagandena. Vad det gäller åtagandena rörande ansvarsfulla konsumtionsmönster och val av livsstil har man tagit fram en avfallsplan 2004-2010, som rör ett nytt källsorteringssystem, om att förbättra energieffektiviseringen, att kommunen sedan 2004 följer miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier, bl.a. när det gäller upphandling av fordon, att 25 % av upphandlade livsmedel ska vara ekologiska eller närodlade, att Jönköping ska bli ”Fair Trade city” samt att kommunen erbjuder miljödiplomering och konsumentrådgivning (Wiklund, A 2008:6, 13f). Aalborgåtagandena nämner inte specifikt att kläder och textilier

som upphandlas inom kommunal regi ska vara miljömärkta, organiska, etiska eller rättvisemärkta, utan endast en generell uppmaning att bedriva hållbar upphandling. Dock kan det tyckas bristfälligt att den lokala rapporten inte nämner detta i någon form, inte ens som ett framtida mål.

3.3 Klimatsmarta Jönköping

Jönköping är en levande stad som ständigt utvecklas och förbättras för att öka attraktiviteten av staden. Klimatförändringar är ett oundvikligt faktum och klimatfrågan tas på allvar. Det är ett fokusområde i kommunen och man arbetar ständigt för att uppnå de globala och nationella målen. Det är en fråga som är blocköverskridande och därför kan man arbeta effektivt med målen som genomsyras i alla delar av kommunens arbete. Övergripande mål är uppsatta, samt mer detaljerade mål, vilka åtgärder som behövs göras och vilka arbetsprinciper som kommunen har. Kommunen har bl.a. åtagit sig att minska utsläppen av växthusgaser med 40 % från 1990 – 2020. Kommunen har dock bara direkt inflytande över 5 % av det som krävs för att nå de uppsatta målen. Därför har man ett nära samarbete med externa aktörer i kommunen, för att debatten kring miljöfrågorna ska bli bred som möjligt. Åtgärder som ska skes är samlade i fyra kategorier;

1. Engagera flera
2. Transporter
3. Energi
4. Produktion och konsumtion

Inom varje kategori finns det uppsatta mål, hur och när dessa ska implementeras. Kommunen har satt upp årliga målarbeten och hur detta ska följas upp (Wiklund, 2009:3ff). Inom ämnet produktion och konsumtion är fokus framförallt på mat och energiprodukter, såsom drivmedel och glödlampor. Kommunen uppmuntrar att lämna in kläder som inte används på second hand butiker. Inget nämns om miljövänlig upphandling av kommunala produkter, såsom arbetskläder. Uppmaningar om att konsumera miljövänliga produkter handlar främst om trycksaker, livsmedel, möbler och mindre om kläder och textilier, trots att det ingår i aalborgåtagandena. Överlag ges en klar bild av miljöarbete och tydliga och mätbara mål är uppsatta.

3.4 Upphandling

Upphandlingsenheten i Jönköpings kommun ansvarar för upphandlingen av all typer av varor för kommunens regi. Bland dessa finns upphandlingen av kläder till kommunens anställda, inom bl.a. vård och omsorg, restaurang och renhållning. Från kommunens sida finns det krav på att uppfylla miljöstyrningsrådets krav på etiska, sociala och ekologiska förhållningssätt när det gäller upphandling av produkter för kommunal användning. I dag kommer mestadelen av arbetskläderna som används i Jönköpings kommun från företaget Hejco i Borås. Företaget innehar det största sortimentet av arbetskläder i Skandinavien och ingår tillsammans med Fristads i Kwintet- koncernen som är marknadsledande i Europa när det gäller arbetskläder (Hejco, 2009a). Enligt företagets hemsida är det sociala ansvaret, god etik och miljötänkande av högsta prioritet och garanterar att produkterna är tillverkade på rätt sätt, genom de olika certifieringar som företaget innehåller, så som REPA, Trygg Textil, ISO 14001 och ISO 9001 certifieringarna. Alla deras samarbetspartners måste respektera dessa etiska och miljömässiga krav, annars bryts samarbetet omedelbart, för att kunderna ska känna trygghet i att välja produkter med gott samvete (Hejco, 2009b). Göran Hallin på upphandlingsenheten pekar på att det finns problem med att upphandla arbetskläder med ekologisk bomull. För det första är utbudet hos alla leverantörer som man gör upphandling med väldigt begränsat, och för det andra är det väldigt få, endast ca 5 %, av arbetskläderna som används som innehåller endast bomull. De flesta arbetskläder innehåller syntet och polyester för att vara slitstarka och klara av många tvättar och ibland utomhusarbete.

Under hösten 2009 kommer kommunen att göra ett nytt upphandlingsavtal, då man kommer att tillsätta en grupp med representanter från olika yrkesgrupper för att diskutera behov, krav och besöka företag, för att samla ihop underlag till upphandlingen. Om utbudet av ekologiska kläder är större och att de uppfyller de krav på användningsområdena och ryms inom budgeten kommer man att se positivt på att upphandla en ökad del av ekologiska kläder (Hallin, 2009)

3.5 Miljödiplomering

Jönköping är en av de ca 30 kommuner i landet som erbjuder företag och organisationer att bli miljödiplomerade. Det är ett sätt att premiera de företag och organisationer som har tagit ett aktivt steg för att arbeta mer miljövänligt. Man erbjuder hjälp med att välja andra och bättre alternativ, vilket i de flesta fall inte är en stor ansträngning, och diplomaten ger konkurrensfördelar. Diplomeringsarbetet börjar med en infoträff med företaget/organisationen. Därefter görs en anmälan och en introduk-

tion av vad som bör förbättras ges. Därefter arbetar företaget/organisationen själva med att göra förbättringarna och när detta är gjort, görs en revision för att se om målen är uppfyllda. Blir revisionen godkänd ges en miljödiplomering. Detta är ett lokalt incitament för att uppmuntra det privata näringslivet att arbeta mot hållbar utveckling och konsumtion och på sätt uppfylla de nationella och globala miljömålen (Johansson et al, 2008:1ff).

4 Hållbar produktion

4.1 Bomull

Bomull är en av vår allra vanligaste råvara för att tillverka kläder. Nästan vartannat klädesplagg är ett bomullsplagg. Det är den mest besprutade grödan i världen och även den mest vattenkrävande. Stora delar av bomullsproduktionen är även genmodifierad. 2,5 % av världens jordbruksareal upptas av bomullsproduktion, vilket är ungefär densamma som på 1950- talet, fast produktionen har nu ökat från 6 till 25 miljarder ton på dessa snart, sextio åren. Detta har varit möjligt genom förädling, konstgödning, ökad bevattning och bekämpningsmedel. Vid ekologisk bomullsodling används inte kemiska bekämpningsmedel, konstgödsel eller genmodifierade grödor. Efterfrågan av ekologisk odlad bomull har ökat drastiskt de senaste åren och även produktionen. Trots det står den produktionen endast för några få procent av den totala bomullsproduktionen (Fall, 2008:52).

Trots att bomullsproduktionen lider av många problem, så finns det även goda exempel, odlingar där hållbar utveckling är en självklarhet. Bonden Hanwantrao Deshmukk i distriktet Yavatmal i västra Indien har en ekologisk bomullsodling. Man använder inga bekämpningsmedel eller konstgödsel och varierar odlingen med olika grödor varje år. De allra flesta initiativ till att odla ekologiskt har varit från frivilligorganisationer. Det svåra för bönderna är att marknadsföra sin bomull, därför ansluter sig de flesta odlare till organisationer och kooperativ där de kan få hjälp med certifiering, marknadsföring och försäljning. Den ekologiska bomullen är ca 40 % dyrare i Indien och ca 20-30% dyrare i Europa och USA än den konventionella bomullen, vilket till viss del gör den mer svårsåld. Många bönder gör motstånd mot den ekologiska bomullen, eftersom det tar ca 3 år innan produktionen stabiliserar sig. Mycket handlar om att undervisa bönderna i att mycket av lönsamheten ligger i att de slipper köpa bekämpningsmedel.

I Indien är det ett stort problem att bönderna tar lån till bekämpningsmedel och är helt beroende av monsunregnen, som ibland inte kommer, vilket leder till att odlingar dör och bönder skuldsätts och många tar sitt liv. Bekämpningsmedlen rinner också ner i grundvattnet och förstör dricksvattnet.

Bönderna har inte heller någon trygghet i ett minimipris, utan är helt i händerna på marknaden. Indien står för 26 % av all bomullsproduktion i världen. Framtidsutsikten för ekologisk bomull är ljus, då västvärlden börjat få upp ögonen för bomull som är ”renare”. Möjligheterna ligger i att knyta odlarna till världshandeln och öka efterfrågan av ekologisk bomull (Fall, 2008:28ff).

4.2 Andra typer av material

Bomull är som tidigare nämnts den gröda som används allra mest i produktionen av kläder, men det finns även andra typer av material som det går att göra kläder av. Lin och hampa är två typer av växtfibrer som växer i Sverige. Linet växer bäst i sandjord och har en hög glans, vilket har resulterat i att man redan på medeltiden producerade lin. Lin är även ett starkt och smutsavvisande material. Linet har låga krav på näringsämnen och trivs bäst i länder med svalt klimat, vilket gör Sverige till ett bra odlingsland. Själva linfibern finns inne i stjälken, och för att kunna få fram den, så måste en rötning göras och det är där vi hittar den största miljöbelastningen. Rötningen kan gå till på två sätt, antingen genom att linet ligger ute i naturen i några veckor i fuktig miljö, eller så läggs det i vatten och röts där, vilket är snabbare, fast mer miljöskadligt, då syreförbrukande ämnen hamnar i vattnet.

Hampa kan vara mjuk som siden eller sträv och grov som en säckväv. Det är ett starkt och smutsavvisande material som tål både vatten och mögel. Därför används hampa i rep, segel och andra kläder som ska tåla vatten. Hampa förknippas också med att det är en drog, och mellan 1970-2003 var det förbjudet att odla hampa på grund av att den innehåller tetrahydrocannabinol, vilket är ett drogämne. Hampa ger 2,5 gånger mer fiber än bomull på samma areal och behöver en betydligt mindre del vatten, bekämpningsmedel eller gödsel. Även här använder man sig av rötningssmetoden för att få fram fibrerna, vilket är den största miljöbelastningen i odlingen av hampa.

Ull och siden är två djurfibrer som också används för tillverkning av kläder. Ett får kan producera mellan ett och fyra kilo ull på ett år. Det har avlats fram raser som är mer veckiga och därför producerar mer ull, såsom merinofåren, som tillhör den får-ras som anses ge den finaste ullen. Problem i ullproduktionen är att många får trängs på alltför liten plats, och betar sönder marken, samt att skadedjur trivs bäst där det är trångt och sprider sig bland djuren och därför används mycket insektsmedel. I Sverige finns inte samma problem, då markerna ofta är större och klimatet svalare, och parasiterna inte trivs på samma sätt. Ull är en produkt som inte ansetts hålla så hög kvalitet och därför bränts upp, men efterfrågan har ökat och i Sverige finns många ekologiska uppfödningar av får, som ger dubbel nytta, både ull och kött.

Siden är det tyg som vi syr kläder av, och silke är tråden som används för att producera siden. Silke odlas på två olika sätt, dels mullbärssilke som kommer från odlade larver och tussahsilket som kommer från vilda larver. Silket från de vilda larverna blir inte lika jämnt och därför används de odlade silket till finare tyger. Larverna matas med mullbärsblad som då spinner silket inne i sin kokong. Efter detta dödas larverna och kokongen löses upp i vatten, för att ta reda på silket, som kan vara upp till tre kilometer långt. Inget bekämpningsmedel används vid odling av mullbärsträd, då det skadar larverna, men däremot konstgödsel. De stora mängder energi och vatten som går åt vid kokningen är de största miljöproblemen med silkesproduktion.

Viskos och bambu är två träfibrer som också kan användas för att producera kläder. Viskos är det allra vanligaste av träfibrerna, men bambu börjar bli mer och mer efterfrågat på senare år. Vid odling av bambu behövs inte mycket bekämpningsmedel eller vatten och det är världens mest snabbväxande gröda. Miljöproblem med bambu och viskosproduktion handlar främst om de kemikalier som används när träfibern ska brytas ner och omvandlas, en process som också bildar försurande svavelutsläpp, samt att viskosen ofta är dubbelt klorblekt. Viskos är också ett material som inte är speciellt hållbart och kan inte användas under en längre period, vilket också är ett stort miljöproblem (Fall, 2008:51ff).

4.3 Val av material

Efter en presentation av de vanligaste materialen för att tillverka kläder, så ställs då frågan om vad som är bäst? Vilket material har minst inverkan på miljön? Svaret är inte enkelt och konsumenten har ett svårt val att göra för att vara säker på att han/hon gjort ett bra val. I många fall så görs valet av material beroende på ändamålet. Finklänningar kanske blir finast i silke, eller hampa kanske är det bästa vattenavvisande naturliga material. Platsen för produktion spelar också roll. Bomullen produceras i låglöneländer, där även kläderna sys och kan säljas i västvärlden för låga priser. De material som produceras i Sverige blir dyrare att tillverka och slutprodukten har då ett dyrare pris, som få konsumenter är villiga att betala för. Vad som känns positivt är att ekologisk bomullsproduktionen ökar hela tiden i takt med att efterfrågan ökar. Bomullsfrågan handlar inte bara om miljön, utan det är också en solidarisk och social fråga, då många konventionella bomullsodlare får skador och sjukdomar av de bekämpningsmedel som används vid odlingen.

Det finns också olika märkningar som garanterar att produktionen har skett under rimliga villkor och att garanterade minimilöner ges till producenterna. När det gäller val av material kan man också lägga in transportdelen, då många plagg transporteras i flygplan över halva jordklotet. Hållbarheten

bör också läggas in i valet av kläder, hur många tvättar kommer plagget att hålla etc. Det finns många val som ska göras för att skapa hållbar produktion och konsumtion i samhället. Vad som framförallt är viktigt är att vi hela tiden försöker ta fram metoder som förbättrar och gör produktionen mer hållbar och att inte vi inte bara satsar på endast ett material, utan ser till olika material som produceras på olika platser på jorden.

4.4 Ekologiska och etiska märkningar

I den djungeln av olika typer av märkningar är det otroligt svårt för konsumenterna att göra ett bra val vid köp av kläder. Konsumenter påverkas självklart av de granskningar som kommit fram i media om hur smutsig och omänsklig klädproduktionen är och uppmanas att välja kläder som producerats under själga förhållanden. Men frågan ställs igen, hur vet jag att jag har gjort ett bra val? Under de diskussioner med butiksägare och butiksanställda kommer det fram väldigt mycket olika tankar och åsikter om märkningar av kläder och företagens arbete med att möta kraven på mänskliga rättigheter inom klädproduktionen. De olika märkningarna har olika betydelser och är olika kända bland konsumenterna.

Bland de kläder som påträffats vid inventering i butikerna i Jönköping har många plagg texter om att de innehåller 100 % ekologisk bomull, men ingen känd märkning, utan istället företagets egna märkning. För konsumenternas trygghet blir det enklare om plaggen är märkta med ett internationellt eller nationellt godkänt märke. Det finns också en problematik då dessa typer av märkningar kostar mycket pengar att an hålla om, och företagen väljer att inte ansluta sig till dessa. Konsumenterna kan då inte veta om kraven är uppfyllda, antingen gör de det, eller inte. Min personliga åsikt är att godkända märkningar av produkter är det allra bästa, men det är också viktigt att se den positiva riktning som det faktiskt är för ett företag att visa gentemot konsumenterna att man vill jobba för en hållbar produktion och konsumtion.

Det är också svårt att säga vilken märkning som är bäst, men vad som kan sägas är att de svenska märkningarna är väldigt tuffa, och ställer väldigt höga krav, men det är bättre med någon märkning, än ingen alls. Det är dock en lång väg att gå tills alla företag har möjlighet och tagit steget att erbjuda hållbara produkter. Kunderna spelar också en stor roll i denna process, genom att efterfråga denna typ av kläder.

För att tydliggöra den djungel av märkningar som existerar på marknaden följer en förklaring av de vanligaste märkningar som finns i handeln. Märkningarna är inte rangordnade på något sätt.

Bra miljöval- Naturskyddsföreningens egen märkning som är den enda miljömärkningen där kraven tas fram av en helt oberoende organisation.

Svanen – det nordiska miljömärket (naturskyddsföreningen, 2009)

EKO Sustainable Textile – Internationell kontrollorganisation som märker ekologiskt odlade textilier.

EU-blomman (organic) – den europeiska miljömärkningen

Demeter – en kontrollorganisation för biodynamisk odling i Sverige

Soil Association – Storbritanniens största märkning av organisk produktion

Global Organic Textile Standards (GOTS) – en satsning av de internationella miljömärkena för att skapa ett gemensamt miljöärke

Andra märkningar som inte är miljömärkningar, men som har andra goda egenskaper är:

ÖKO- tex – en märkning där inga kemikalier används vid framställningen av produkten

Rättvisemärkt/Fair Trade – en märkning som ger bättre betalning vid bomullsodling, ekologisk odling uppmuntras, men är ej ett krav (ecoloco, 2009)

4.5 Alternativ

Finns det andra alternativ för att uppnå hållbar konsumtion? Uppsatsens huvudtema är ekologiska kläder och hur utbudet av detta ser ut i Jönköping. Men en viktig aspekt är att det finns andra alternativ för att uppnå hållbar konsumtion, för Jönköping, och alla andra kommuner. Ett alternativ är slow- consumption, vilket är ett koncept för att konsumenter ska göra färre köp, fast med längre hållbarhet. Ett annat ganska nytt fenomen är freecycle, vilket är en typ av gratisbutik på nätet, där varor annonseras ut av personer som vill bli av med dem, för att andra medlemmar kan få dessa (Sanne, s.166). Clothes-swapping är en aktivitet där en grupp samlas, tar med sig kläder eller andra saker, som inte används längre, och byter dessa med varandra. Second-hand är en butik där folk lämnar in varor som sedan säljs i andra hand. I de flesta fall går vinsten till välgörenhet. Varför inte hyra kläder till nästa fest? Att hyra ut kläder är en affärsidé som har spridit sig under de senaste åren och är enormt miljösmart, men finns främst i storstäder, men det finns även internetbaserade butiker (naturskyddsföreningen, 2008). Listan är lång på hur vi kan skapa ett hållbart samhälle och vad

man kan säga är att det inte finns en lösning på problemet. En kombination av konsumentpåverkan gentemot företagen och att tänka på alla de olika alternativen listade ovan är en möjlig lösning.

5 Analys av kartläggningen

De globala målen som är uppsatta om hållbar konsumtion måste börja någonstans och i uppsatsen diskuterats det vem som bär detta ansvar, globala organisationer, såsom FN, staten, kommunen eller konsumenterna. På ett sätt har alla ett ansvar, men det finns en stor ansvarsproblematik. För att få en bild av länken mellan konsumenter, handeln och kommunen, har jag gjort en mindre undersökning på hur handeln ser på hållbar konsumtion och från detta kunna hitta de felande länkarna, dra slutsatser och ge förslag på förbättringar för att kunna nå de lokala, nationella och globala målen som är uppsatta. Undersökningen är en del i den kartläggning som gjorts av utbudet av ekologiska kläder. Butiksägare och butiksansvariga i små och medelstora klädbutiker har tillfrågats.

Frågorna som ställts handlar om företaget är miljöcertifierade, hur utbudet av ekologiska kläder ser ut i butiken, vilka fördelar och nackdelar ekologiska kläder innehar, hur stort utbudet är bland leverantörer och efterfrågan från konsumenter, samt hur man ser på kommunens roll i detta och tips på förslag och förbättringar (bilaga 1).

Endast en av de tillfrågade butikerna är miljöcertifierade och flera av dem har ingen vetskap om att det finns en sådan certifiering. Generellt är utbudet av ekologiska kläder sparsamt, men många är väl medvetna om att det är en viktig fråga och att mer och mer kunder efterfrågar det. En del butiker påpekar dock att efterfrågan inte är lika stor som för något år sedan, då ekologiska kläder fick stor uppmärksamhet. Priset är många gånger markant högre och konsumenterna är inte redo att betala det dyrare priset, som det faktiskt innebär. Många butiker skulle vilja sälja ekologiska kläder, men priset påverkar för mycket. Vad som är problematiskt för småbutikerna är att många efterfrågade ekologiska kläder för något år sedan, och då de fick in dem, så var intresset inte lika stort, vilket gör det väldigt svårt för dem att göra beställningar. En del av småbutikerna påpekar att utbudet hos leverantörerna är dåligt, De butikerna som har valt att sälja mindre märken, som ofta är dyrare i vanliga fall, blir då ännu dyrare om de är ekologiska. Trots att få plagg är ekologiska, är en del av dem producerade i Sverige, vilket på ett sätt gör dem mer miljövänliga än de plagg som är fraktade i flyg från Asien.

De butiker som har en image och ett rykte om att erbjuda mer naturvänliga produkter har många kunder som efterfrågar ekologiska kläder, speciellt unga kunder. Man upplever också att det har varit lugnt ett tag sedan åttiotalets gröna våg, men att intresset är tillbaka och att det kommer mer och

mer sådant tänk på nationell nivå, vilket butikerna välkomnar. En av butiksägarna påpekar att det viktigaste är att kunna sälja modekläder, eftersom det är det konsumenterna efterfrågar, och att fokus är på modet och inte på om de är ekologiska, utan att det endast blir ett plus. Endast så tror man att ekologiska kläder kan ta en större marknadsandel.

Användningen av plastpåsar är också en intressant fråga i diskussionen om hållbar konsumtion, då handeln spottar ut en enormt stor mängd plastpåsar varje år och därför kom denna fråga in som en extrafråga till undersökningen. I småbutikerna är det vanligare med papperspåsar snarare än plastpåsar, eftersom butikerna har möjlighet att trycka sina loggor på dem själva. Vissa butiker pekar på att det är en ganska stor prisskillnad på plast- och papperspåsar, och att man väljer plast på grund av detta, men skulle vilja ha papper istället, för miljöns skull. En butik använder endast plastkassar då det regnar. Vanligast är dock plastpåsar och vid en diskussion framkommer det att man är väl medveten om den stora mängd som används, men att de butiker som är kedjor måste använda det som används för alla butiker.

5.1 Kommunens roll

Många butiks innehavare anser att kommunen spelar en viss roll i informationsspridandet av ekologiska kläder och bomullsproduktionen gentemot kommuninvånarna och även gentemot butikerna, genom föredrag, filmvisning och konsumentguider. De mindre butikerna säger dock att de själva har svårt att få tid att gå på aktiviteter, då de arbetar väldigt många timmar per vecka, men om informationen kommer till butiken är det välkommet. Det påpekades också att arbetet med Fair Trade city känns väldigt positivt och att kommunen i så fall kunde fundera på att anordna någon kommunaktivitet, som en temadag på stan för att uppmärksamma hållbar konsumtion och ekologiska kläder.

En butiksägare påstår också att det är lätt att hållbar konsumtion och ekologiska kläder får en negativ klang, en slags skuldbeläggande, och att ett event om detta bör handla om att lyfta upp positiva saker och att så många aktörer i samhället, inte bara butiker, borde medverka på denna temadag och att alla känner att man kan gynnas. Då skulle man också kunna lyfta upp återvinning, miljöbilar, minskad användning av plastpåsar etc. Butikerna skulle kunna börja ta betalt för påsarna, för att minska antalet och kommunen skulle kunna ge ut tygpåsar. Kommunen måste ta större ansvar att se till konsumenterna och konsumentupplysning om hållbar konsumtion. Bristen på kunskap gör att kunderna inte efterfrågar, vilket resulterar i att butikerna inte köper in ekologiska kläder. Att söka upp arbetsplatser, konsumentföreningar, skolor etc. och starta samarbetsprojekt är en idé om hur lokalbefolkningen kan involveras i processen.

6 Diskussion

Hur kommer framtiden att se ut? Ingen kan svara på den frågan, men det går att spekulera hur världen kommer att se ut om, säg 40 år. Att konsumtionen ökar i takt med att välståndet i världen ökar är ett faktum och västvärlden kan inte beskylla utvecklingsländerna för att de kräver samma standard som vi, samtidigt som vi vet att det är ohållbart i längden. Minskad konsumtion är lika med negativ ekonomisk tillväxt och är skrämmande för de flesta länder. Den enda lösningen är ökat fokus på hållbar konsumtion. Det är viktigt att globala dokument och beslut delegeras ner på nationell och lokal nivå. Ålborgåtagandena är ett exempel på hur globala miljömål tas ner på en lokal nivå och tvingar kommuner och regioner att åtgärda de problem som finns idag. Vi kan se att det är viktigt att globala organ tar aktiv ställning för att beskydda vår jord, men det är också upp till den enskilda människan att ta en aktiv ställning för att våra barnbarn ska kunna leva på vår jord.

Generellt i Sverige är vi bra på miljöarbete, men vi kan bli bättre, och framförallt finns det ett stort behov att sprida goda exempel till andra länder för att uppmuntra att arbeta i samma riktning. Jönköping har kommit en bra bit på vägen och från kommunens sida är man väl medvetna om vikten om att målen ska uppfyllas och tar åtagandena på fullt allvar. Vad jag vill lyfta fram är konsumtionen och dess roll i arbetet mot hållbar utveckling. Ur de samhällsvetenskapliga perspektiven skulle man kunna arbeta mer med diskursiv demokrati och ökat medborgardeltagande. Detta skulle kunna fungera i form av ett konsumentråd som i samarbete med handeln, konsumentrådgivare och kommunala administratörer arbetar med att ta fram förslag på samhällsaktiviteter, informationsmaterial och övrig informationsspridning inom hållbar konsumtion. När det gäller konsumentrådgivning kunde man arbeta mer med att ställa krav på handeln att erbjuda ett bredare sortiment samt att informera om hållbar konsumtion och ekologiska kläder, både till handeln och till konsumenterna. Det handlar också om att medborgarna måste ta ett större samhällsansvar, för att slippa ta till mer auktoritära metoder som kanske kan komma att bli nödvändiga. Redan nu måste vi se allvarligt på frågan! Jag har sett att Jönköpings kommun har en vilja att sträva mot att bli en ännu mer hållbar kommun, men de rätta incitamenten måste skapas, fler måste känna sig delaktiga i frågan. Det måste bli billigare att vara miljövänlig och dyrare att smutsa ner och att människor känner att det är roligt och viktigt att skapa hållbar utveckling. Jag skulle önska att Jönköpings kommun försöker uppnå de mål i Ålborgåtagandena som berör hållbar konsumtion och att man involverar handeln mer i denna fråga för att skapa aktiviteter som strävar mot hållbar konsumtion. Vad som får avsluta uppsatsen är att, trots alla globala och nationella mål så kan hållbar konsumtion endast ske lokalt och det är där vi måste börja arbeta.

En del i det lokala arbetet mot hållbar konsumtion handlar om information och en del blir den konsumentguide som kommer att byggas på denna uppsats samt kartläggningen av utbudet av ekologiska kläder i Jönköping. Den kommer att innehålla generell information om hållbar konsumtion, en utbudsförteckning, information om olika märkningar samt tips och råd på hur konsumenterna kan handla mer klimatsmart.

Litteraturförteckning

Böcker

Fall, Karl-Axel, (2008), *Grön design*, Naturskyddsföreningen, Stockholm

Sanne, Christer, (2007), *Keynes barnbarn: En bättre framtid med arbete och välfärd*, Malcolm Grace AB, Stockholm

Skrifter

Wiklund, Annelie, (2008), *Ålborgåtagande för en hållbar stadsutveckling – Lägesrapport Jönköpings Kommun september 2008*, NRS tryckeri, Jönköping

Wiklund, Annelie, (2008) *Klimatsmarta Jönköping, Energi- och klimatprogram – en utmaning för hela samhället*, Stadskontoret, Jönköping

Brikell, Berndt, (2002), Statsvetenskapliga perspektiv på begreppet ”hållbar utveckling”

Brikell, Berndt, (200?), Hållbar Stadsutveckling ur ett demokratiperspektiv

Protokoll

Förnyelse av lokal Agenda 21, Tjänsteskrivelse till Miljönämnden, (2006-01-10)

Organisation av kommunens miljömålarbete samt deltagande i program uthållig kommun, tjänsteskrivelse till kommunstyrelsen, (2008 – 05- 07)

Organisation av kommunens miljömålarbete samt deltagande i program uthållig kommun, sammanträdesprotokoll kommunfullmäktige, (2008-06-18)

Jönköpings Kommuns miljöprogram- Agenda 21, Tjänsteskrivelse till Kommunstyrelsen,(2008- 06-26)

Förnyelse av Jönköpings Kommuns lokala Agenda 21, Kommunalrådsyttrande, majoritet, (2008-09-01)

Förnyelse av Jönköpings Kommuns lokala Agenda 21, Sammanträdesprotokoll Kommunfullmäktige, (2008- 10 – 02/03)

Broschyrer

Johansson, Jörgen, Ottoson, Jens, Göransson Eva (2008) *Miljödiplomering*, Tabergs Tryckeri, Taberg

Hemsidor

Vinnova, (2006) Framtida handel – utveckling inom e-handel med dagligvaror. Hämtad 2009-05-06 från <http://www.vinnova.se/upload/EPiStorePDF/vr-06-06.pdf>

Aalborgplus, (2004) Final version of the aalborg commitments, hämtat 2009-04-17 från <http://www.aalborgplus10.dk/default.aspx?m=2&i=307>

Naturskyddsföreningen, (2008), Grön Guide – kläder och textil. Hämtad 2009-04- 15 på <http://www.naturskyddsforeningen.se/gron-guide/vara-rad-och-tips/klader-och-textil/>

Naturskyddsföreningen, (2009), Grön Guide – Miljömärkning av kläder och textil. Hämtad 2009-04-15 på <http://www.naturskyddsforeningen.se/gron-guide/vara-rad-och-tips/klader-och-textil/miljomarkningar-for-klader/>

Ecoloco, (2009) miljömärkning. Hämtad 2009-04-15 på http://www.ecoloco.se/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=36

Naturskyddsföreningen, (2008), Världens tuffaste miljömärkning. Hämtad 2009-04-15 på <http://www.naturskyddsforeningen.se/gron-guide/bra-miljoval/>

Hejco, (2009) Hejco i världen. Hämtat 2009-04-23 på [http://www.hejco.dk/\(uncxftb3sh0ydwvmgvcnj45\)/store/default2.aspx?WebID=HEJCO&LanguageCode=SV&CountryCode=SE](http://www.hejco.dk/(uncxftb3sh0ydwvmgvcnj45)/store/default2.aspx?WebID=HEJCO&LanguageCode=SV&CountryCode=SE)

Hejco, (2009) Kvalitet och Miljö. Hämtat 2009-04-23 på [http://www.hejco.dk/\(uncxftb3sh0ydwvmgvcnj45\)/store/default2.aspx?WebID=HEJCO&LanguageCode=SV&CountryCode=SE](http://www.hejco.dk/(uncxftb3sh0ydwvmgvcnj45)/store/default2.aspx?WebID=HEJCO&LanguageCode=SV&CountryCode=SE)

Konsumentverket (2005) Remissyttrande - Departementspromemorian (Ds 2004:51) Den framtida konsumentpolitiken - Ett underlag till en ny konsumentpolitisk strategi 2006. Hämtat 2009-04-24 på <http://www.konsumentverket.se/mallar/sv/remiss.asp?lngArticleID=4152&lngCategoryID=670>

Intervju med Göran Hallin, kommunupphandlare på upphandlingsenheten, 2009-04-22

Bilaga

Frågeställning till butiker